

УКРАЇНСЬКО-КАНАДСЬКИЙ ПРОЕКТ
„ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА ДЛЯ ДІТЕЙ З
ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ В УКРАЇНІ”

2008-2013 рр.

за підтримки Канадської агенції
міжнародного розвитку (CIDA)

Інклюзивна освіта – перспектива нова.
Хоч різні можливості – рівні права!
Кожна дитина – це цілий світ,
Освіта, повага і рівність для всіх!

Компонент „Соціальна політика”

Модуль

„Консультативна політика”

Авторський колектив:

Ольга Красюкова-Еннс, Канадський центр вивчення неповносправності

Шерл Крокер, Університет Грант МакЮен

Тамара Луценко, Навчально-оздоровчий центр „Шанс”

Юля Найда, Всеукраїнський фонд „Крок за кроком”

ВСТУП

Модуль „Консультативна політика” був створений в межах українсько-канадського проекту „Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні”, що розпочав свою діяльність в Україні в 2008 році. Реалізація проекту стала можливою завдяки підтримці Канадської агенції з міжнародного розвитку (CIDA).

Метою проекту є змінення ставлення уряду, закладів освіти та неурядових організацій (НУО) до людей з особливими потребами шляхом представлення різних основоположних компонентів системи інклюзивної освіти, а саме: формування політики у сфері освіти та соціальних послуг, яка спрямовуватиметься на розбудову інклюзивної моделі освіти в Україні.

Отож, для досягнення поставлених цілей в проекті визначено три напрями діяльності:

Компонент „Соціальна політика”

Основи політики, що сприяє залученню дітей з особливими потребами у загальноосвітні школи та громади, засновані на принципах участі Міністерства праці та соціальної політики України та Міністерства освіти і науки України в обох експериментальних регіонах.

- Цільові заклади можуть організувати і проводити тренінги щодо формування політики.
- Проводити аналіз політики, яка була розроблена в обох експериментальних регіонах.
- Спроможність усіх рівнів уряду, навчальних закладів та НУО спільно формувати політику.

Компонент „Освіта ”

Існування та запровадження програм інклюзивної освіти для дітей та молоді з особливими потребами у двох експериментальних регіонах України.

- Спроможність шкіл розробляти і надавати програми інклюзивної освіти.
- Покращення здатності батьків дітей з особливими потребами брати більш активну участь у процесі навчання їхніх дітей.
- Впровадження курсів з інклюзивної освіти на базі інститутів післядипломної педагогічної освіти.

Компонент „Громадянське суспільство”

У двох експериментальних регіонах та на загальнонаціональному рівні зросте спроможність неурядових організацій підтримувати і впроваджувати процес залучення дітей і молоді з особливими потребами.

- Покращення знань та вмінь цільових НУО щодо впровадження інклюзивних процесів у школі та громаді, а також їхня здатність розробляти і надавати послуги та програми з інклюзії.

Українсько-канадський проект «Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні»: тренінгові модулі. – К., 2011. – 132с.

- Створення експериментальних інклюзивних ресурсних центрів.
- Розроблення моделі системи інноваційних грантів.
- Покращення здатності цільових НУО формувати і впроваджувати стратегію спілкування.
- Здатність цільових НУО ініціювати та стабільно утримувати інформаційну мережу з партнерами з метою прискорення процесу інклюзії.

Тренінговий модуль „Консультативна політика” складається з чотирьох навчальних модулів, які представлені у логічній послідовності: 1) Вступ до теми „Консультативна політика”; 2) Політико-правове регулювання роботи в громаді; 3) Вплив „консультативної політики” на процес прийняття рішень; 4) Налагодження співробітництва та взаємодії в сфері впровадження інклюзивної освіти в Україні, використовуючи методи „консультативної політики”. Загальна тривалість тренінгу – 7 год. 20 хв.

Існує можливість більш гнучкого планування тренінгу чи кількох тренінгів відповідно до можливостей учасників.

Кожен навчальний модуль містить: актуальність теми, завдання теми, термінологічний словник до теми, матеріал до теми, а також список літератури, яку тренер може використати при підготовці до тренінгу.

Як завжди, ми бажаємо успіхів тренерам, які є високопрофесійними особистостями! Успіхів!

Вступ до модуля

Політика в галузі інклюзивної освіти є складовою системи освітньої політики, яка, в свою чергу, пов'язана з основними напрямками соціального розвитку держави.

Розбудова незалежної української держави спонукала до нового бачення нашого інтелектуального потенціалу, прискорила зміни в суспільному житті, актуалізувала складні психолого-педагогічні проблеми розвитку всієї національної системи освіти.

Стан освіти, її модернізація та розвиток - це питання виживання держави та нації. Проблеми освіти, виховання дітей турбують сьогодні все прогресивне людство.

Демократичне й відкрите суспільство будується свідомими, освіченими громадянами, а освіта має вирішальне значення для розвитку особистості.

У ХХІ ст. становище особистості в суспільстві, її матеріальні та моральні потреби, шанс реалізувати себе прямо залежить від рівня освіченості людини, а інтелектуальний потенціал стає головним фактором прогресивного розвитку суспільства.

Сучасною світовою тенденцією є створення єдиного суспільства для всіх, включаючи й людей з інвалідністю, прагнення до їхньої деінституалізації та соціальної адаптації.

Починає формуватися нова культура й освітня норма - повага до людей з інвалідністю, що фіксує міжнародне та вітчизняне законодавство.

Сьогодні в Україні приділяється увага модернізації освіти дітей з інвалідністю/особливими потребами як важливому інструменту становлення громадянського суспільства.

Проголошений принцип гуманізму поки що, на жаль, не повністю втілений в освітньому процесі. Кризовий стан усіх сфер життя набув системного характеру і значною мірою позначається й на процесі впровадження інклюзивної освіти в Україні.

Матеріали тренінгу спрямовані на розкриття важливої ролі впливу громадськості на створення умов для впровадження інклюзивної освіти в Україні, поняття про інструменти й концептуальні засади консультативної політики, як форми колективної співпраці, ефективної взаємодії в громаді з метою об'єднання спільних зусиль у досягненні поставленої мети та використанні міжвідомчого ресурсу.

Модуль складається з теоретичної частини, де розкрито основний понятійний апарат, методику організації консультативного процесу, особливості методів, форм проведення консультативної політики та практичного матеріалу, який допоможе тренерам, членам громадських організацій компетентно проводити

Українсько-канадський проект «Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні»: тренінгові модулі. – К., 2011. – 132с.

навчальну підготовку з питань розроблення політики на основі консультацій, планувати, організовувати та проводити заходи з питань формування освітньої політики для дітей з інвалідністю/ особливими потребами, впливати на зміну суспільної думки щодо даної категорії дітей через активізацію громадянської позиції.

У кожному темі включено матеріал, створений для відкритого обговорення. Нашою метою не є надати фіксовані відповіді на дані питання. Це має стати думкою кожного учасника тренінгу, думкою підгрупи або всієї групи з урахуванням власного досвіду та знань. Матеріали можуть доповнюватися, доопрацьовуватися.

Мета модуля:

- сформулювати поняття „консультативна політика”;
- надати знання з питань планування та здійснення „консультативної політики” з метою створення умов для інклюзії дітей з інвалідністю/особливими потребами в Україні.

Завдання модуля:

➤ *Систематизувати знання щодо:*

- визначення і характеристики „консультативної політики” як складової процесу впровадження інклюзивної освіти в Україні;
- політико-правового регулювання впливу громади на процес інклюзії в системі освіти;
- форм, методів та функцій „консультативної політики”;
- механізму розроблення „консультативної політики”.

➤ *Сформувати вміння (навички):*

- працювати в команді;
- викладати тренінговий модуль щодо застосування „консультативної політики” в процесі впровадження інклюзії в системі освіти в Україні;
- використовувати методи „консультативної політики” для здійснення впливу з метою досягнення змін щодо освіти дітей з інвалідністю/особливими потребами;
- планувати та оцінювати результати „консультативної політики”.

Тематичний план модуля:

Тема, підтеми	час (у хвиликах)
1.Вступ до теми „Консультативна політика ”	
1.1. Понятійний апарат	40 хв.
1.2. „Консультативна політика ” як форма колективної співпраці	35 хв.
1.3. Рівні формування „консультативної політики ”	60 хв.
1.4. Механізм формування „консультативної політики ”	70 хв.
Усього хв.	3 год. 25 хв.
2. Політико-правове регулювання роботи в громаді	
2.1. Законодавчі підстави	50 хв.
2.2. Форми консультування з громадою	40 хв.
Усього хв.	1 год. 30 хв.(90 хв.)
3.Вплив „консультативної політики ” на процес прийняття рішень	
3.1. Міжнародний досвід	30 хв.
3.2. Позитивний досвід в Україні	20 хв.
Усього хв.	50 хв.
4. Побудова співробітництва та взаємодії в сфері впровадження інклюзивної освіти в Україні, використовуючи методи консультативної політики	60 хв.
Практичні поради в питаннях та відповідях	20 хв.
Підведення підсумків тренінгу	15 хв.
Всього хв.	1 год. 35 хв.
Всього за модулем хв.	7 год. 20 хв.

ТЕМА 1. Вступ до теми „Консультативна політика ”

Актуальність теми

Робота з впровадження і підтримки Україною концепції прав дітей з інвалідністю/особливими потребами на рівний доступ до якісної освіти розпочалася приблизно 50 років тому, однак діти, родини й багато інших суб'єктів, зацікавлених у реалізації інклюзивної моделі освіти, і нині звертають увагу на неспроможність діючої політики, програм і послуг досягти бажаного результату. Тому, батьки, громадськість мають домагатися змін щодо впровадження інклюзивної освіти через лобювання та механізми консультативної політики.

Учасники сформулюють уявлення про консультаційну модель, що відповідає принципам соціальної моделі обмежених можливостей. Вони також отримають практичні навички щодо визначення потреби в застосуванні консультаційного підходу та шляхи його реалізації для здійснення впливу з метою досягнення потрібних змін.

У першій темі модуля пропонується визначення і характеристика консультацій як складової процесу формування політики. Розглядаються головні складові цього підходу. Окреслюються характеристики процесу розроблення політики на основі консультацій і приділяється увага методиці їх проведення. Далі представлено способи оцінки й подальші заходи.

Завдання теми:

- сформувати в учасників тренінгу уявлення про консультативну модель, розкрити складові процесу формування політики на основі консультацій;
- визначати нові підходи у впровадженні „консультативної політики ” в контексті сучасних завдань в освіті дітей з інвалідністю/особливими потребами;
- визначати основні характеристики консультацій як складової успішного процесу формування політики з питання інклюзивної освіти;
- навчати учасників тренінгу розробляти шляхи реалізації „консультативної політики ” в сфері освіти дітей з інвалідністю/ особливими потребами;
- навчати враховувати значення громадської думки щодо впровадження інклюзії в процесі навчання дітей з інвалідністю/ особливими потребами;
- мотивувати до формування „консультативної політики ” з питання інклюзивної освіти.

Перелік роздавального матеріалу до теми:

- таблиця „Структура консультативного процесу”
- картка-відповідь „Визначення зацікавлених сторін”

Українсько-канадський проект «Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні»: тренінгові модулі. – К., 2011. – 132с.

- таблиця „Матриця зацікавлених сторін”
- таблиця „Форма звітності для завдання ”
- таблиця „Шляхи формування консультативної політики”
- ситуативна картка

Термінологічний словник до теми:

Консультація (від лат. слова *consultatio* – порада) може означати і вид навчального заняття; і нараду фахівців з будь-якого питання; і назви установ, що надають населенню поради фахівців (юридична консультація, профконсультація, медична і т.д.); і нарешті, консультація - це порада, вказівка обізнаної людини чи спеціаліста з певного питання, будь-якої справи;

Консультування розглядається як супровід у процесі організаційного розвитку та підвищення ефективності діяльності;

Політика - сукупність взаємопов'язаних рішень, які приймаються політичними відомствами щодо певних цілей та способів їх досягнення в конкретній ситуації;

Політика - сукупність цілей і завдань, що їх ставлять окремі групи людей у боротьбі за свої права та інтереси;

Політика - діяльність держави в галузі внутрішнього життя країни і міжнародних відносин; лінія поведінки когось у чому-небудь;

Політика - заданий порядок управління усіма суспільними процесами.

Зміст теми та пропонований час

Вид навчальної діяльності	Назва	Пропонований час
Назва підтеми		
1. Вступ до теми „консультативна політика ”		
1.1. Понятійний апарат		
Організаційна частина	Цілі та завдання, очікування	10 хв.
Вправа-знайомство	„Взаємне представлення ”	20 хв.
Мозковий штурм	Визначення поняття „політика”, „консультація”, „консультування”, „консультативна політика”	10 хв.
Усього:		40 хв.
1.2. „Консультативна політика ” як форма колективної співпраці		
Міні-лекція	Консультативна політика, як форма	15 хв.

	колективної співпраці	
Робота в групах	Розповідання історій	20 хв.
	Усього:	35 хв.
1.3. Рівні формування „консультативної політики ”		
Вправа, робота в групах	„Аналіз зацікавлених сторін”	15 хв.
Міні-лекція	Рівні формування консультативної політики	10 хв.
Робота з роздавальним матеріалом (в малих групах)	„Матриця зацікавлених сторін”	25 хв.
Робота з роздавальним матеріалом (в малих групах)	Форма звітності для завдання	10 хв.
	Усього:	60 хв.
1.4. Механізм формування „консультативної політики ”		
Вправа	„Аналіз сильних сторін”	30 хв.
Міні-лекція	Шляхи формування консультативної політики	10 хв.
Вправа	„Розгляд практичних ситуацій”	15хв.
Вправа	„Картка думок”	15 хв.
	Усього:	70 хв.
Усього (тема 1.1.в цілому):		3 год. 25 хв. (205 хв.)

Змістове наповнення теми

1. Вступ до теми „консультативна політика ”

1.1. Понятійний апарат

Організаційна частина

Знайомство. Цілі та завдання модуля. Очікування учасників.

Методи навчання:

„Взаємне представлення ”, мозковий штурм.

Матеріали для обов`язкового вивчення: матеріали до теми 1.1. „Понятійний апарат”.

Завдання для виконання:

Опис завдання:

1. Попросіть учасників знайти партнера (бажано людину, з якою вони не знайомі).
2. Запропонуйте провести інтерв'ю в парі (5 хв.).
3. Кожен має представити свого партнера групі й розповісти три цікаві особливості, які він дізнався про цього учасника.
4. Представте цілі та завдання модулю.
5. Запропонуйте учасникам методом „мозкового штурму ” виробити правила роботи в групі.
6. Попросіть учасників написати на стікерах свої очікування щодо тренінгу та висловити їх.

**Визначення поняття „політика”, „консультування”,
„консультативна політика”**

Методи навчання: мозковий штурм

Матеріали для обов'язкового вивчення: Роздавальний матеріал „Структура консультативного процесу”.

Завдання для виконання:

Опис завдання:

1. Попросіть учасників висловитися стосовно того, як вони розуміють поняття „політика”, „консультування”, „консультативна політика”.
2. Поясніть методику проведення „мозкового штурму ”: всі відповіді учасників приймаються і не коментуються. Тренер може задати уточнююче запитання.
3. Тренер фіксує на ватмані всі відповіді учасників, після чого узагальнює напрацьовані матеріали.
4. Підсумуйте записане.

1.2. „Консультативна політика ” як форма колективної співпраці

Методи навчання: міні-лекція, практичні вправи.

Матеріали для обов'язкового вивчення:

1. Теоретичні матеріали до теми 1.2.
2. Практична вправа до теми 1.2. „Розповідання історій”.

„Консультативна політика ” як форма колективної співпраці

Методи навчання: міні-лекція.

Матеріали для обов'язкового вивчення:

Теоретичні матеріали до теми 1.2.

Вправа „Розповідання історій ”

Методи навчання: робота в групах.

Завдання для виконання:

Опис завдання:

1. Сформууйте групи.
2. Попросіть одного або декількох учасників групи розповісти власну історію, в якій саме організація колективної співпраці забезпечила досягнення результату дії чи події в рамках інклюзивної освіти.
3. Поясніть методику проведення вправи „Розповідання історій”: ви маєте досконало знати історію, яку будете розповідати. Навчіться розповідати поволі та виразно.
4. Попросіть учасників визначити та записати методи, які вони використовували для формування колективної співпраці.
5. В групах попросіть учасників скласти загальний список методів, базуючись на результатах обговорення.
6. Попросіть групи по черзі називати один із методів. Не називати ті, що вже були названі. Записуйте методи на великому аркуші паперу доти, поки вони не вичерпаються.
7. Зробіть аналіз.

1.3. Рівні формування „консультативної політики ”

Вправа „Аналіз зацікавлених сторін ”

Метод навчання: робота в групах.

Завдання для виконання:

Опис завдання:

1. Попросіть учасників у групах спробувати визначити зацікавлені сторони щодо впровадження інклюзивної освіти на різних рівнях формування „консультативної політики ”, записати на аркуші А4.
2. Попросіть учасників, за бажанням, озвучити свої визначення та прикріпити аркуші на стіні у відведеному для цього місці.

Українсько-канадський проект «Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні»: тренінгові модулі. – К., 2011. – 132с.

3. Перегляньте відповіді, доповнюючи або об'єднуючи їх там, де це можливо.
4. Підсумуйте, наголосивши на важливості правильного вибору зацікавлених сторін.

Картка-підказка: „Аналіз зацікавлених сторін ” для розуміння учасниками групи, як в процесі формування консультативної політики, можна використовувати зацікавлені сторони, щодо впровадження інклюзії на різних рівнях:

1. Хто має вплив на формування консультативної політики щодо інклюзивного навчання дітей з інвалідністю/особливими потребами?
2. Наскільки сильними є ці впливи?
3. Які впливи є позитивними, які є негативними?
4. Як можна мінімізувати негативні впливи за допомогою визначення видів діяльності?

Рівні формування „консультативної політики ”

Метод навчання: міні-лекція.

Матеріали для обов'язкового вивчення:

- Теоретичний матеріал до теми 1.3.
- Слайд „Рівні формування консультативної політики ”.

„Матриця зацікавлених сторін ”

Метод навчання: робота в групах.

Матеріали:

Роздавальний матеріал: таблиця „Матриця зацікавлених сторін ”.

Завдання для виконання:

Опис завдання:

1. Заповніть таблицю „Матриця зацікавлених сторін” з урахуванням власного досвіду.
2. Попросіть учасників об'єднатися у трійки і обговорити наступні питання (форма звітності).

Форма звітності для завдання:

Питання для обговорення	Результати обговорення
Що ви дізналися про Рівні формування „консультативної політики ”?	

Що таке зацікавлена сторона?	
Чому ми проводимо Аналіз зацікавлених сторін на всіх Рівнях формування „консультативної політики”?	
Який вплив на ваші судження має ваш власний досвід?	

1.4. Механізм формування „консультативної політики”

Вправа „Аналіз сильних сторін”

Матеріали для обов’язкового вивчення:

Слайди-презентації.

Мета: розробка стратегії формування „консультативної політики”.

Метод навчання: робота в групах.

Роздавальний матеріал: великі аркуші паперу, маркери, робочий листок.

Завдання для виконання:

Опис завдання:

1. Попросіть учасників групи в центрі аркуша паперу намалювати коло, потім лінії, які проходять від кола до кутів аркуша, розділяючи його навпіл.
2. В центрі кола групи пишуть нагальну мету щодо проблеми навчання дітей з інвалідністю/особливими потребами.
3. Учасники груп складають два списки: дії, які допоможуть їм досягти своєї мети, і дії, які заважатимуть їм у досягненні мети на суцільних лініях.
4. Попросіть учасників кожної групи виконати ранжування дій з двох списків з метою визначення позитивних дій з низьким рейтингом, але ефективних для досягнення мети, і навпаки - негативних дій з високим рейтингом, які не сприятимуть досягненню мети на пунктирних лініях.
5. Розробити ряд дій які будуть спрямовані на те, щоб перемістити ближче до кола позитивні дії з низьким рейтингом, і навпаки - віддалити від кола негативні дії з високим рейтингом.
6. Записати ці дії на окремому аркуші.
7. Аналіз (основа для консультації), наголосивши на поетапному механізмі розробки стратегії формування „консультативної політики” з досягненням позитивного результату.

Шляхи формування „консультативної політики ”

Метод навчання:

лекція з використанням наочного матеріалу: слайду „**Шляхи формування „консультативної політики ”**”, активізація учасників тренінгу.

Матеріали для обов'язкового вивчення:

Теоретичний матеріал до теми 1.4.

Вправа „Розгляд практичних ситуацій” (кейс-стаді)

Метод навчання: обговорення у великій групі.

Матеріали:

Роздавальний матеріал: ситуативна картка.

Завдання для виконання:

Опис завдання:

1. Запропонуйте учасникам проаналізувати представлену ситуацію - „Що відбулося?”, „Яка додаткова інформація була б корисною для кращого розуміння ситуації?”, „Що б учасники зробили б інакше в даній ситуації?”
2. Попросіть учасників описати та порівняти точки зору різних дійових осіб у ситуації.
3. Попросіть добровольців поділитися реальними схожими ситуаціями, в яких вони перебували чи про які вони чули. Задайте запитання: „Як вони вирішували цю ситуацію?”, „Що було успішним?”, „Що можна було б зробити краще, по-іншому?” Попросіть їх поділитися міркуваннями про те, чому вони навчилися з цієї ситуації.
4. Попросіть досвідчених учасників поділитися власним досвідом.

„Картка думок” (узагальнення матеріалу)

Метод навчання: робота в групах.

Матеріал: великі аркуші паперу.

Завдання для виконання:

Опис завдання:

1. Попросіть учасників у центрі паперу написати ключове слово.
2. Запропонуйте учасникам навколо ключового слова написати інші слова, пов'язані з ним;

Українсько-канадський проект «Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні»: тренінгові модулі. – К., 2011. – 132с.

3. Попросіть їх скласти свою павутинку по даній темі.

4. Попросіть добровольців представити свою павутинку, виділивши основні складові консультативної політики, інші учасники можуть робити доповнення.

5. На окремих аркушах паперу узагальнити: методи формування консультативної політики, механізми формування, шляхи впровадження, участь сильних сторін.

Підвести підсумок.

Матеріали до теми 1.1. „Понятійний апарат”

Підсумок проведення мозкового штурму

Кожна держава має певну політичну систему, яка визначає умови надання соціальної допомоги найбільш незахищеним верствам населення. Соціальна політика тісно взаємопов'язана з концепцією прав людини, правовим регулюванням соціальної сфери, правовою культурою суспільства, соціальними умовами різних груп у суспільстві.

Соціальна політика - складова внутрішньої політики держави, втілена в її соціальних програмах і практиках.

Соціальний - той, що стосується суспільного ладу; громадський, суспільний.

Право - система встановлених державою правил і норм, які регулюють відношення між громадянами; законодавство. Надана законами держави можливість здійснювати що-небудь. *Право на освіту.*

Освіта - процес засвоєння знань, навчання. Сукупність знань, одержаних у результаті систематичного навчання.

Роздатковий матеріал до теми 1.1. „Структура консультативного процесу”

Теоретичний матеріал до теми 1.2. „Консультативна політика ” як форма колективної співпраці

Матеріали до міні-лекції: „Консультативна політика ” як форма колективної співпраці ”

На сьогодні „консультування” не має єдиного визначення. По-перше, це пов’язано здебільшого з широким використанням термінів „консультація ” і „консультування ” у різних галузях і сферах людської діяльності. Консультація (від лат. слова *consultatio* – порада) може означати і вид навчального заняття; і нарада фахівців з будь-якого питання; і назви установ, що надають населенню поради фахівців (юридична консультація, профконсультація, медична і т.д.); і нарешті, консультація - порада, вказівка обізнаної людини чи спеціаліста з певного питання, будь-якої справи.

Поряд з цим в інших джерелах „консультування ” розглядається як супровід у процесі організаційного розвитку та підвищення ефективності діяльності.

Розширене тлумачення терміну показує, що під **консультуванням** розуміють і **діяльність**, змістом якої є допомога у вирішенні проблем, і **процес** здійснення допомоги у розв’язанні цих проблем, і **результат** цього процесу.

Наведені розбіжності у тлумаченні можна пояснити тим, що згідно нормативно-правовим актам, послуги (до яких відноситься консультування) трактуються як „дії ”, або „операції ”, або „продукт — результат діяльності ”. Тому можна вважати, що консультування — це певна діяльність, яка передбачає наявність процесу надання порад з досягненням визначеного результату.

Консультування дозволяє:

- ідентифікувати та аналізувати проблеми і можливості;
- пропонувати альтернативні варіанти вирішення цих проблем;
- надавати допомогу в реалізації рекомендацій та впровадженні конструктивних змін, що визнані доцільними.

Розглядаючи поняття „політика ”, слід відзначити також деяку варіативність даного визначення, а саме як: сукупність взаємопов’язаних рішень, які приймаються політичними відомствами щодо певних цілей та способів їх досягнення в конкретній ситуації; сукупність цілей і завдань, що їх ставлять окремі групи людей у боротьбі за свої права та інтереси; діяльність держави в галузі внутрішнього життя країни і міжнародних відносин; лінія поведінки когось у чому-небудь. Політика – заданий порядок управління усіма суспільними процесами.

Поняття „консультативна політика” має визначення - як форма колективної співпраці.

- Співпраця означає пошук точок дотику серед різних інтересів і побудову колективної сили.
- Співпраця заснована на взаємній підтримці, солідарності, спільних зусиллях, збільшенні знання і практичні можливості.
- Співпраця забезпечує рівність інтересів для зміни чи послаблення соціальних конфліктів і встановлення рівноправних стосунків.
- Керуючись принципом співпраці, збільшується коло союзників і однодумців.

Теоретичний матеріал до теми: 1.3. Рівні формування „консультативної політики ”

Слайд: „Рівні формування „консультативної політики ”

Матеріал до міні-лекції до теми: 1.3. „Рівні формування „консультативної політики ”

Для досягнення успіху у формуванні „консультативної політики ” на різних рівнях в галузі освіти дітей з інвалідністю/особливими потребами дуже важливо знати осіб, групи, організації, інституції, які є потенційними партнерами, але поряд з цим мають різні повноваження, спроможності та інтереси. Також

Українсько-канадський проект «Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні»: тренінгові модулі. – К., 2011. – 132с.

необхідно знати, як саме - позитивно чи негативно вони можуть вплинути на формування консультативної політики, і що слід зробити заради уникнення ризиків та проблем (Аналіз зацікавлених сторін).

Такий аналіз унаочнює:

- a. Хто має вплив на формування „консультативної політики ”;
- b. Наскільки сильними є ці впливи;
- c. Які впливи є позитивними, які – негативними;
- d. Як можна мінімізувати негативні впливи за допомогою визначення видів діяльності.

Інструктивний матеріал до теми 1.3.

Заповнюючи таблицю „матриця зацікавлених сторін” врахуйте:

- a. Хто є зацікавленими сторонами на різних рівнях формування „консультативної політики ” щодо освіти дітей з інвалідністю/ особливими потребами в умовах інклюзії? Хто на вашу думку має вплив на успішність формування „консультативної політики ”?
- b. Проаналізуйте партнерів: Як саме виглядає вплив кожного партнера? Які їхні інтереси стосуються даної проблеми? Чого вони очікують від вашої співпраці? Наскільки сильним є їхній вплив?
- c. Яких заходів слід вжити для отримання позитивного результату?

Роздавальний матеріал: таблиця „матриця зацікавлених сторін ”

Рівень формування консультативної політики	Зацікавлена сторона	Інтереси	Очікування	Можливості
		Що саме може зацікавити?	Які очікування від співпраці?	Який вплив мають на вирішення проблем
Міжособистісний				
Сім'я				

Громада				
Місцева влада				
Регіональний				
Національний				
Міжнародний				

Теоретичний матеріал до теми 1.4. Механізм формування „консультативної політики”

Робочий листок до завдання 1.4.

**Дії, які допомагають впровадженню інклюзивної освіти
(позитивні дії)**

5...

4

3

2

1

**Основна мета щодо
впровадження
інклюзивної освіти
(в Україні, області,
районі, місті, селищі,
конкретному
навчальному закладі)**

1

2

3

4

5...

**Дії, які перешкоджають впровадженню інклюзивної освіти
(негативні дії)**

Матеріали до міні-лекції:

В Конституції України, прийнятій в 1996 році, статтею 6, зафіксовано поділ державної влади на законодавчу, виконавчу та судову. Також, у Конституції України, ст.7 і 140 визначено право жителів територіальних громад на місцеве самоврядування.

Формуючи „консультативну політику”, важливо знати основи законодавства (міжнародного, національного, місцевого) з даного питання.

Саме механізм впливу суспільства на владні структури і підтримує у демократичних країнах постійне пристосування державної політики до потреб суспільства, яке відбувається за схемою:

Слайд: Механізм формування „консультативної політики”

Потреба у формуванні „консультативної політики ” виникає за обставин, коли:

- Існує певна неузгодженість щодо декларованого та реального способу дій;
- Існує потреба у правовому захисті;
- Існує несправедливе, дискримінуючи ставлення;
- Існує потреба у змінах.

Механізм формування „консультативної політики ” можливий за умови розуміння:

- Які рівні прийняття рішень доступні вашому впливу?
- Які засоби впливу у вашому розпорядженні?
- На якому етапі прийняття рішення ви можете на нього впливати?
- На які органи, інституції, на яких конкретно осіб буде спрямований Ваш вплив?

Для формування консультативної політики необхідно розробити чіткий план дій. Основними кроками у реалізації стратегічного планування є:

Інформаційний матеріал до теми 1.4.:

1. Визначення ситуації (проблеми), яка потребує втручання (вирішення).
2. Організація групи для вирішення проблеми чи зміни ситуації.
3. Отримання підтримки шляхом об'єднання зацікавлених сторін.
4. Мобілізація зусиль для вирішення проблеми.

Матеріал до лекції за опорною таблицею 1.4.

Табл. Шляхи формування „консультативної політики ”

<i>Вивчення ситуації</i>	<ul style="list-style-type: none">➤ Вивчення проблеми➤ Вивчення ситуації: соціальної, економічної, культурної, правової чи політичної➤ Чітке визначення проблеми
<i>Організація групи</i>	<ul style="list-style-type: none">➤ Вивчення цільової групи➤ Прийняття спільного рішення щодо мети діяльності➤ Визначення лідерів➤ Розвиток потенціалу групи (підготовка до дій)➤ Здійснення конкретних акцій
<i>Отримання підтримки</i>	<ul style="list-style-type: none">➤ Отримання підтримки➤ Об'єднання союзників➤ Організація спілкування між ними➤ Інформування громадськості

Мобілізація зусиль	<ul style="list-style-type: none">➤ Мобілізація групи підтримки➤ Використання доступних правових механізмів➤ Застосування політичних засобів (лобіювання, політичний тиск)
---------------------------	--

Роздавальний матеріал до теми 1.4. Ситуативна картка

Хлопчик Сашко прокинувся цього ранку ще раніше, ніж прозвенів будильник. Сьогодні важливий день в його житті: він вперше йде в нову школу. Його сім'я тільки переїхала в новий мікрорайон. Сашко згадав, що в тому класі, де він вчився, в нього залишилося багато друзів. Було дуже важко з ними розлучатися. Від цього стало трішки сумно.

Але тато сказав, що в новій школі в нього з'явиться ще багато нових друзів, і від цього стало трішки веселіше. Сашко зіскочив з ліжка і став одягатися. На столі його чекали окуляри. Як вони йому вже набридли! Він мусив їх одягнути. Але як до його вигляду поставляться нові однокласники?, - запанікував Сашко.

Хлопчик одягнув свій новенький шкільний костюм, який він купував з мамою, і настрої значно покращився. На кухні його вже чекав смачний сніданок. Але через хвилювання про сьогоднішній день у Сашка зовсім не було апетиту.

Мама вже вкотре нагадала, що окуляри коштують дуже дорого, і він повинен протирати скельця від бруду, берегти від пошкоджень.

– Ну, чому в інших дітей немає цих проблем?! – подумав хлопчик.

Мама поспішала на роботу і тому підвела Сашка тільки до дверей класу, поцілувала і побігла. Було страшно заходити в незнайомий клас.

Від хвилювання Сашко не помітив порога, перечепився і ледь не впав на групу хлопчиків, які стояли в класі. Вони голосно засміялися. А Сашко не знав, де дітись від сорому.

Один з нових однокласників вигукнув: "Дивіться, у нас у класі тепер буде ще один „очкарик”!"

Але прозвенів дзвоник і всі посідали на свої місця. Вчителька представила дітям нового учня і посадила його на вільне місце за третьою партою. Але Сашко погано бачив з такої відстані. Було дуже важко списувати з дошки.

Урок нарешті закінчився, і Сашко підхопився з місця, щоб тепер вже посправжньому познайомитися з новими однокласниками. Але в цей час повз його парту пробігав хлопчик і ненавмисно сильно штурхнув Сашка в плече. Його новенькі окуляри впали на парту і розбилися.

–Тепер ти зовсім нічого не бачитимеш, – сплеснула руками мама Маринки, яка зайшла в клас до доньки. – Що ж тепер тобі скажуть батьки?

Вона підійшла до вчительки. Вони голосно обговорювали цей випадок.

Сашко повертався зі школи сумний, з повними очима сліз. День був безнадійно зіпсований.

ТЕМА 2. Політико-правове регулювання роботи в громаді

Актуальність теми

В основі інклюзії лежить право людини на освіту, проголошене у низці міжнародних документів таких як Всесвітній декларації прав людини, Саламанській Декларації, Дакарській Декларації, „Конвенції ООН про права дитини”, „Конвенції ООН про права інвалідів”, де зазначається що кожна дитина має право на безоплатну і якісну освіту, освіта дитини має бути спрямована на розвиток особи, талантів, розумових і фізичних здібностей дитини в найповнішому обсязі, освіта повинна сприяти розвитку потенціалу дитини в усіх сферах.

Логічним наслідком цих документів є те, що всі діти мають право на освіту, яка не дискримінує їх у жодних сферах, таких як етнічні, релігійні, статеві, мовні відмінності, економічне становище, особливі потреби. Концепція соціальної справедливості, яка ґрунтується на правах людини, зазначає всюди, де це можливо: діти з інвалідністю/особливими потребами мають навчатися у загальноосвітніх, а не в окремих навчальних закладах.

Підхід до освіти на основі прав ґрунтується на трьох принципах:

1. Доступна та обов'язкова освіта.
2. Рівність, інклюзія та відсутність дискримінації.
3. Право на якісну освіту.

Рух назустріч інклюзії включає в себе ряд змін на рівні всього суспільства та малої громади.

Тому дуже дієвим є втручання громади у вироблення державної політики в галузі освіти дітей з інвалідністю/особливими потребами. В державі створені правові механізми реалізації конституційного права громадян на участь в управлінні державними справами, що передбачено ст.38 Конституції України.

Громадськість має можливість не тільки оцінити діяльність органу влади, але й вплинути на його політику або її виконання через механізм „консультативної політики”.

Завдання теми:

- Ознайомити учасників з нормативно-правовою базою щодо політико-правового регулювання роботи в громаді;
- Навчити учасників робити аналіз нормативно-правових документів крізь призму неповносправності щодо реалізації права всіх дітей на рівний доступ до якісної освіти;
- Ознайомити з формами роботи з „консультативної політики”.

Перелік роздавального матеріалу до теми

- табл. „Форми консультування з громадою”
- табл. „Форма звітності для завдань”

Термінологічний словник до теми:

Закон - постанова державної влади, що має найвищу юридичну силу. Загальнообов’язкове правило, те, що визнається обов’язковим. Зв’язок і взаємозалежність якихось явищ об’єктивної дійсності, що виявляються в певному порядку.

Постанова – Акт вищих органів державної влади. Колективне рішення, резолюція, ухвала.

Указ – Постанова, розпорядження верховного органу влади або голови держави, що має силу закону.

Зміст теми та пропонувані час

Вид навчальної діяльності	Назва	Пропонуваний час
Тема 2. Політико-правове регулювання роботи в громаді		
Тема 2.1. Законодавчі підстави		
Вправа (робота в малих групах)	Письмові запитання	10 хв.
Міні-лекція	Основи політико-правового регулювання роботи в громаді	10 хв.
Вправа	Основи аналізу політики	30 хв.
Усього:		50 хв.
Тема 2.2. Форми консультування з громадою		
Мозковий штурм	Визначення форми консультування з громадою	10хв.
Вправа (робота в малих групах)	Практичне вправління	30 хв.
Усього:		40 хв.
Усього:		1 год. 30 хв.(90 хв.)

Змістове наповнення теми

2.1. Законодавчі підстави

Вправа „Письмові запитання ”

Метод навчання: індивідуальна робота

Матеріали для обов'язкового вивчення:

Слайд „Законодавчі підстави ”

Завдання для виконання:

Опис завдання:

1. Попросіть кожного учасника групи записати 1-2 запитання по темі, фокусуючи увагу на важливості знання законодавства щодо правового регулювання роботи в громаді.
2. Попросіть декількох учасників зачитати свої запитання.
3. Активізуйте інших учасників до відповіді.

Основи політико-правового регулювання роботи в громаді

Метод навчання: міні-лекція.

Матеріали для обов'язкового вивчення:

Теоретичний матеріал до теми 2.1.

Вправа „Основи аналізу політики ”

Метод навчання: робота в групах.

Матеріали для обов'язкового вивчення:

Інструктивний матеріал „Питання щодо аналізу політики ”

- Роздавальний матеріал: Указ президента „Про участь громадськості у формуванні та реалізації державної політики”
- Закон України „Про внесення змін до деяких законів щодо участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики та вирішення питань місцевого значення” (1-ше читання)
 - Закон України „Про місцеве самоврядування”
 - Закон України „Про місцеву державну адміністрацію”
- Закону країни „Про звернення громадян ”
- Закон України „Про об'єднання громадян”
- Закон України „Про інформацію”
- Постанова КМУ від 05.11.2008р. №976 „Порядок сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади”

Завдання для виконання:

Опис завдання:

Українсько-канадський проект «Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні»: тренінгові модулі. – К., 2011. – 132с.

1. Попросіть учасників у групах спробувати зробити аналіз визначеної частини одного з нормативно-правових документів.
2. Зробити аналіз відповідно до інструктивного матеріалу.
3. Розробити зміни і доповнення з врахуванням механізму консультативної політики.
4. Представити та обговорити зміни і доповнення, які склала кожна група.
5. Запропонувати членам групи заповнити форму звітності.
6. Провести рефлексію виконання завдання:
 - Як Ви почувалися під час виконання завдання?
 - Що допомагало працювати в групі?
 - У чому виникли труднощі?
 - Як Ви приходили до спільної думки?

Форма звітності для завдання:

Питання для обговорення	Результати обговорення
З якою метою проводиться аналіз нормативно-правових документів?	
Який вплив може мати громада на внесення змін і доповнень до законодавчих документів, щодо визначеної проблеми?	
Метод аналізу нормативно-правових документів: переваги та недоліки.	

2.2. Форми консультування з громадою

Визначення форми консультування з громадою

Метод навчання: мозковий штурм.

Матеріали для обов'язкового вивчення:

Слайд „Форми консультування з громадою”

Завдання для виконання:

Опис завдання:

1. Методом „мозкового штурму ” зберіть відповіді на запитання „Через які форми діяльності здійснюється консультування з громадою з визначеної проблеми?”
2. Порівняйте результати „мозкового штурму” з слайдом.

Вправа „Практичне вправлення ”

Метод навчання: робота в групах.

Матеріали:

1. Роздатковий матеріал - таблиця „Форми консультування з громадою ”.
2. Великі аркуші паперу.

Завдання для виконання:

Опис завдання:

1. Об'єднайте учасників у групи;
2. Запропонуйте учасникам групи вибрати форму консультування з громадою з проблеми освіти дітей з інвалідністю/особливими потребами. Наголосіть, що важливою є участь кожного у виконанні цього завдання. Кожна група має обрати та працювати над різними формами консультування з громадою.
3. Дайте інструкцію. Кожна група повинна:
 - Обрати одну із форм консультації;
 - Спланувати заходи, визначивши рівень формування „консультативної політики ”;
 - Визначити, які зміни потрібні громаді для того, щоб забезпечити права кожної дитини з особливими потребами на рівний доступ до якісної освіти;
4. Кожна група повинна вибрати доповідача, зробити презентацію.

Форма звітності для завдання:

У чому цінність вправи	

Що я буду використовувати як тренер	
Пропозиції для вдосконалення	

Узагальнення теми:

- Чи відповідають існуючі політико-правові документи сучасним вимогам впливу громади на формування державної політики в галузі освіти дітей з інвалідністю /особливими потребами?
- Чи має вплив громада на формування нормативно-правового забезпечення інклюзивної освіти в Україні?
- Які дієві механізми можуть бути використанні громадою у досягненні мети?
- Які форми роботи з „консультативної політики ” є найбільш поширеними, їхня ефективність?
- Як активізувати роботу територіальної громади?

Теоретичний матеріал до теми 2.1.

Для розуміння шляхів здійснення впливу за допомогою „консультативної політики ” спершу необхідно визнати значення самого консультаційного процесу. Він використовується для з’ясування потреб і пріоритетів; планування, впровадження і оцінки послуг; підвищення рівня поінформованості в суспільстві та пропагування необхідності змін; допомоги у виробленні вмінь і навичок, які дадуть змогу громадянам висловити свою думку; надання можливостей для участі в роботі по формуванню політики та здійснення впливу на вирішення будь-якої суспільної проблеми на всіх рівнях.

Громадяни мають потребу долучатися до процесу вироблення й ухвалення рішень, що впливають на їх власне життя, вимагаючи від державних органів влади дотримання своїх прав і свобод. Це пов’язано з тим, що органи державної влади не завжди володіють реальною ситуацією при вирішенні тієї чи іншої проблеми та мало усвідомлюють наслідки її не вирішення.

Завдяки формуванню політики на основі консультацій, громадяни України прагнуть, щоб інклюзивне навчання стало можливим для більшості дітей з інвалідністю/особливими потребами. Базова посилка консультаційного підходу полягає в тому, що творення політики є і має бути демократичним процесом. Сторони, які мають певний практичний досвід у впровадженні системи інклюзивного навчання, мають право долучитися до вироблення політики в

Українсько-канадський проект «Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні»: тренінгові модулі. – К., 2011. – 132с.

галузі освіти дітей з інвалідністю/особливими потребами. Однією з головних вимог такого підходу є спільне ухвалення рішень. Серед інших важливих принципів – співпраця, співробітництво і взаємодія всіх зацікавлених сторін. Основоположне припущення, яке коротко можна сформулювати як „нічого про нас без нас”, виявляється в тому, що суб'єкти, яких стосується певна „політика”, мають право брати участь у процесі прийняття рішень. Передбачається, що сформована таким чином „політика” краще відповідатиме потребам суспільства, ніж та, що визначається авторитарним шляхом.

Консультаційний підхід до формування „політики” включає проведення як внутрішніх, так і зовнішніх консультацій. Внутрішні консультації проходять усередині організації з її членами. Вони мають відбуватися за тією самою процедурою, що й зовнішні. При цьому, мета будь-яких консультацій – зібрати думки, міркування, зауваження, рекомендації тощо (або загальним поняттям – „внесок”) задля прийняття найкращого рішення.

Діюче в Україні законодавство в галузі політико-правового регулювання роботи в громаді фактично дає можливість Інституту Громадського Суспільства стати учасником вироблення державної політики в різних сферах, в тому числі і в „політиці” щодо освіти дітей з інвалідністю /особливими потребами, та громадськими контролерами за її реалізацією.

Інструктивний матеріал „Питання щодо аналізу політики”

- Які позитивні та негативні сторони діючої „політики” в сфері освіти дітей з інвалідністю/особливими потребами?
- Що саме Ви хочете змінити, чому?
- Якого результату Ви прагнете досягнути?
- Які найважливіші фактори (зміни мають бути враховані для розробки ефективної „політики”) в сфері освіти дітей з інвалідністю/особливими потребами?
- Які ресурси Ви задієте?
- Як найбільш ефективно Ви використаєте ці ресурси?
- Варіанти рішення, змін, доповнень.
- Рекомендації.

Матеріали до теми 2.2.

Форми консультування з громадою	Алгоритм проведення
Громадські слухання/ президентські слухання	Проводяться, коли з боку громадськості завершена підготовка якогось важливого тематичного документу, дослідження, моніторингу прав тощо

<p>Громадський моніторинг Законодавства України щодо соціального захисту прав дітей/людей з інвалідністю</p>	<p>Досліджується вплив змін, внесених до законодавства, або ж навпаки, моніториться порушення якогось із прав (наприклад, рівного доступу до освіти, доступності будівель, транспорту тощо) задля внесення необхідних змін.</p>
<p>Національна доповідь/ документи іншого рівня проблемні</p>	<p>Готується раз на рік чи за якийсь інший період, приурочується до парламентських/ президентських слухань чи слухань іншого рівня.</p>
<p>Альтернативний звіт неурядового сектору у сфері захисту прав дітей/людей з інвалідністю</p>	<p>Готується в разі, якщо офіційний документ не враховує думок громадськості чи при необхідності висловити особливу думку, дані громадських досліджень.</p>
<p>Громадська експертиза діяльності органів виконавчої влади</p>	<p>Проводиться задля виявлення фактів позитивної/ негативної діяльності якогось органу, звичайно, як елемент більшої кампанії. Авторитет/рівень довіри до результатів має бути високим.</p>
<p>Громадська рада, колегія (комітети доступності)</p>	<p>Засідання проводяться з визначеною періодичністю. Засідання скликається головою відповідного органу, тому громадськості бажано мати або свого голову, або співголову, повноважного на скликаннях відповідного органу. Для дієвості ради, колегії бажано мати певний рівень консенсусу з органом влади, при якому вони діють.</p>
<p>Робочі групи з проблемних питань (спільні ГО та влада)</p>	<p>Можуть бути ефективними, якщо мають чіткі завдання/регламент роботи та механізм впровадження напрацьованих рішень.</p>

Участь ЗМІ	Здійснюється шляхом публікації нормативних документів, експертних оцінок, викладення позицій представників груп та окремих осіб впливу на громадську думку.
Звернення громадян / депутатські запити	Можуть бути ефективними у випадку масових звернень. Слід врахувати необхідність формального дотримання вимог чинного законодавства до таких запитів і максимальну конкретність у формулюваннях.
Круглий стіл	Проводиться за потребою для визначення позицій запрошених експертів для подальшої розробки планів та програм діяльності з тих чи інших питань. Або для оцінки проекту тих чи інших рішень.

ТЕМА 3. Вплив „консультативної політики ” на процес прийняття рішень з питань, які стосуються освіти дітей з інвалідністю/ особливими потребами.

Актуальність теми

Про рівень сформованості громадянського суспільства свідчить соціальний статус людей з інвалідністю, в тому числі і дітей даної категорії. Соціальна адаптація дітей з інвалідністю/особливими потребами в Україні знаходиться на низькому рівні в силу певних причин:

- Соціальна ізоляція протягом багатьох років
- Обмеженість практичного досвіду
- Брак спілкування з однолітками
- Суспільний стереотип

Цей список можна продовжувати.

Але сучасна державна політика України має тенденцію до змін щодо забезпечення прав дітей з інвалідністю/особливими потребами на освіту, медико-соціальну реабілітацію, створюючи реальні можливості щодо процесу інклюзії. Вступ дитини з інвалідністю/особливими потребами до загальноосвітнього навчального закладу – це переломний момент соціалізації.

Організація навчання дітей з інвалідністю/особливими потребами в загальноосвітніх навчальних закладах вимагає об'єднання зусиль громадськості, законодавчої та виконавчої влади. Тому, „консультативна політика ” є інструментом до системних змін щодо упередженого ставлення по відношенню до дітей з інвалідністю/особливими потребами та активним механізмом впровадження інклюзії в Україні.

Завдання теми:

- Познайомити учасників з міжнародним та вітчизняним досвідом впровадження „консультативної політики ” в процес прийняття рішень.
- Розкрити методологію впровадження „консультативної політики ” щодо проблем освіти дітей з інвалідністю/особливими потребами в Канаді.
- Розкрити роль впливу громадянського суспільства на прийняття рішень з питань дотримання права на освіту дітей з інвалідністю/особливими потребами в Україні.
- Стимулювати до впровадження в практичну роботу кращого міжнародного та вітчизняного досвіду щодо проблеми освіти дітей з інвалідністю/особливими потребами.
- Налагоджувати взаємозв'язки, співпрацю з громадськими організаціями, органами влади та окремими особами щодо вирішення питання

Українсько-канадський проект «Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні»: тренінгові модулі. – К., 2011. – 132с.

впровадження інклюзії в певному регіоні, використовуючи механізми „консультативної політики”.

- Визначати цілі та завдання „консультативної політики” з питань інклюзивної освіти.

Перелік роздавального матеріалу

- Картка-опис „Троянда”
- Схема формування „політики” в Канаді

Зміст теми та пропонований час

Вид навчальної діяльності	Назва	Пропонований час
Назва підтеми		
3. Вплив „консультативної політики” на процес прийняття рішень з питань, які стосуються освіти дітей з інвалідністю/ особливими потребами		
3.1. Міжнародний досвід		
експрес-лекція	Критерії формування цілей	5хв.
Вправа	„Подумайте-поділіться” („Троянда”)	10 хв.
Міні-лекція	Досвід Канади - „консультативна політика” в процесі впровадження інклюзії	15хв.
Усього:		30 хв.
3.2. Позитивний досвід в Україні		
Лекція-презентація	„Морська зірка”	
Мультимедійна презентація	„Школа відкрита для всіх”	15хв.
Фільм-роздуми	„Що таке щастя?”	5 хв.
Усього:		20 хв.
Усього:		50 хв.

Змістове наповнення теми

3.1. Міжнародний досвід

Визначення цілей Вимоги до постановки цілей

Методи навчання: міні-лекція, індивідуальна робота

Українсько-канадський проект «Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні»: тренінгові модулі. – К., 2011. – 132с.

Матеріали:

Слайд „Критерії SMART ”

Завдання для виконання:

Опис завдання:

1. Ознайомте учасників із критеріями формулювання цілей.
2. Попросіть спробувати сформулювати цілі до проблеми щодо впровадження інклюзивної освіти в Україні.
3. Попросіть учасників озвучити сформульовані цілі. Проаналізуйте відповіді.

Вправа „Подумайте-поділіться”

Метод навчання: робота всією групою

Матеріали для обов'язкового вивчення:

- Роздавальний матеріал до теми 3.1 „Троянда”
- Теоретичний матеріал до теми 3.1.

Завдання для виконання:

Опис завдання:

1. Попросіть учасників прочитати текст „Троянда ”.
2. Проаналізувати та записати свої думки, яким чином цей текст може бути використаний стосовно дітей.
3. Визначити, яке відношення він має до дітей з інвалідністю/ особливими потребами.
4. Запропонуйте учасникам поділитися своїми ідеями з групою.
5. Прокоментувати висновок: Ми не повинні критикувати все те, що дитина не в змозі зробити, а повинні сприймати і заохочувати будь-які досягнення дитини.

3.2. Позитивний досвід в Україні

Презентація притчі „Морська зірка ”

Методи навчання: лекція-презентація

Матеріали:

- Мультимедійна-презентація „Школа відкрита для всіх ”
- Фільм-роздуми „Що таке щастя?”

Завдання для виконання:

Опис завдання:

1. Прочитайте учасникам текст притчі „Морська зірка”, супроводжуючи її слайдами.
2. Запропонуйте учасникам поділитися своїми думками щодо почутого з групою.
3. Представте учасникам мультимедійну презентацію „Школа відкрита для всіх”.
4. Запропонуйте для перегляду фільм „Що таке щастя”.
5. Об’єднайте учасників в групи для виконання завдання за формою звітності.
6. Презентація напрацьовань учасниками груп (по черзі кожна група презентує відповіді на одне питання, інші доповнюють).
7. Узагальнення тренером виконання завдання.

Форма звітності по темі:

Значення „консультативної політики” у формуванні державної політики щодо впровадження інклюзивної освіти

Хто має вплив на формування політики щодо впровадження інклюзії?	
Наскільки сильними є ці впливи?	
Які впливи є позитивними, які є негативними. Чому?	
Як можна скористатися міжнародним та вітчизняним досвідом?	

Узагальнення теми:

- Через які механізми громада має вплив на формування державної політики щодо впровадження інклюзії в Україні?
- Чи використовують громадські організації політико-правовий вплив на органи державної влади? Як?
- Ваша думка: інклюзивна освіта в Україні реальність чи формальність?

Теоретичний матеріал до теми 3.

Інформаційний матеріал до теми 3.1

Слайд „Критерії SMART ”

КРИТЕРІЇ ЦІЛЕЙ АБО КРИТЕРІЇ SMART (З англ. SMART -розумник.)

S (specific)- конкретність

m (measurable)- вимірюваність (з метою відстеження успішності й оцінки)

A (achievable) – придатність для вирішення проблеми

R (realistic)- реалістичність

T (time)- визначеність у часі

Теоретичний матеріал: експрес-лекція:

Ціль – це віддзеркалення проблеми. Ціль – не процес, а кінцева мета, це стан справ, якого ми сподіваємося досягти наприкінці. Кожна ціль має бути сформульована таким чином, щоб можна було зрозуміти, чого ви хочете досягнути. Під час формулюванні цілей уникайте слів, що позначають процес (підвищити, покращити, посилити, сприяти тощо)

Роздавальний матеріал до теми 3.1.

Картка-опис „Троянда”

Коли ми садимо насіння троянди в землю, то помічаємо, що воно маленьке, але ми не критикуємо його за відсутність коріння та стебла. Ми ставимося до нього як до насінини, даючи воду і поживу, які необхідні насінню.

Коли із землі пробивається молодий паросток, ми не засуджуємо його за незрілість і недорозвиненість. Ми також не критикуємо бруньки за те, що вони з'являються закритими. Ми з подивом спостерігаємо за тим, що відбувається і піклуємося про квітку так, як вона потребує на цей момент розвитку.

Троянда є трояндою з моменту, коли вона була ще насіниною, і до моменту своєї смерті. Всередині неї постійно знаходиться її цілковитий потенціал. Здається, що вона перебуває у процесі постійної зміни, однак, у кожному зі своїх станів вона є цілком нормальною і прекрасною, такою, як є.

Теоретичний матеріал до теми 3.1.

У Канаді найбільш поширеними психолого-педагогічними методами в умовах інклюзії є метод спостереження та метод ціннісних критеріїв. Вважається, що ці методи мають найбільший потенціал покращувати становище дітей з інвалідністю/особливими потребами та їхніх родин. Наприклад, у всіх провінціях на законодавчому рівні кожній дитині гарантується право на освіту. Чинна політика в сфері освіти містить вимогу складання індивідуального навчального плану для всіх дітей, які потребують допомоги в здобутті якісної освіти. Вона також передбачає можливість для батьків подати апеляцію на будь-яке рішення щодо направлення їхньої дитини на певну форму навчання або до певного навчального закладу чи стосовно індивідуального навчального плану. Крім того, в діючих нормативних положеннях (Канада) чітко визначено, що, в разі наявності кількох варіантів забезпечення освіти для дитини, пріоритет має надаватися направленню її до звичайного класу в школі за місцем проживання. Завдяки формуванню „політики ” на основі консультацій інклюзивне навчання стало можливим для більшості дітей. Базова послідовність консультаційного підходу полягає в тому, що творення „політики ” є і має бути демократичним процесом. Сторони, які відчувають ефект певної „політики ” найбільше, мають право долучитися до її вироблення. Однією з головних вимог такого підходу є спільне ухвалення рішень. Серед інших важливих принципів – співпраця, співробітництво всіх зацікавлених сторін. Досягнута нещодавно Угода між Урядом Канади і неурядовим сектором являє собою „кодекс кращої практики під час ведення діалогу з питань „політики” ”. В ній розглядається роль громадських організацій.

1. Багатоманітність залучених учасників створює передумови для всебічного вивчення проблеми.
2. „Політика ” має точно враховувати досвід суб’єктів, яких вона стосується.
3. „Політика ” має сприяти підвищенню рівня усвідомлення проблем серед широкої громадськості.
4. „Політика ” має допомагати в пошуках взаєморозуміння та досягненні консенсусу.
5. Формальний і неформальний діалог має заохочувати до висловлення різних поглядів.

Уряд Канади рекомендував у процесі вироблення федеральної політики розглядати можливість проведення консультацій з людьми з інвалідністю та їхніми організаціями для вивчення всіх важливих ініціатив, які запроваджуються в межах компетенції федеральних органів та торкаються таких осіб. Крім того, було висунуто пропозицію щодо оплати витрат пов’язаних з „консультативною політикою ” із тим, щоб забезпечити врахування думок і зауважень від цих учасників. За прогнозом, розроблена таким чином „політика ” спричинятиме менше незапланованих наслідків для населення. Зазначені консультації охоплюють широке коло питань і стосуються політики в галузях біомедицини,

працевлаштування, автономії, реабілітації, роботи спеціальних закладів по догляду, самостійного життя, гарантій заробітку, забезпечення житлом, фізичного доступу, компенсації, комунікації, доступу до освіти, охорони здоров'я та безпеки життєдіяльності, досліджень, прав та боротьби з дискримінацією. Така співпраця містить низку конкретних рекомендацій, у тому числі проведення зустрічей з високопосадовцями для інформування та надання рекомендацій. Важливо, щоб такі зустрічі відбувалися на ранніх етапах вироблення „політики”, а також продовжувалися в подальшому. Це дасть змогу особам та організаціям вести моніторинг процесу написання „політики”. Існують чотири способи участі: „пропонування політики”, „поширення дій”, „оцінка політики” та „моніторинг впровадження”.

Що стосується методики проведення консультацій, слід врахувати низку ключових порад.

1. Брати за основу результати вже виконаної роботи чи попередні рекомендації.
2. Намагатися забезпечувати узгодженість між федеральним, регіональним і місцевим рівнями.
3. Використовувати думки, пропозиції, зауваження тощо від груп споживачів і залучати їх.
4. Бути чутливим до індивідуальних споживачів.
5. Вести неперервний діалог.
6. Дотримуватися принципу „відкритих дверей”.

У Канаді існує давня традиція залучення „споживачів” і проведення консультацій для вироблення „політики”. Деякі висновки з досвіду цієї країни, що наведені нижче, заслуговують на особливу увагу.

1. „Ресурсні групи” мають бути готові до початку консультацій для того, щоб їхня участь була продуктивною.
2. Консультації необхідно проводити на постійній основі.
3. Учасники є рівноправними партнерами.
4. Процес консультацій потребує ретельного планування із наданням інформації заздалегідь.
5. Під час консультацій потрібно орієнтуватися на вирішення проблем.
6. Консультації мають проводитися вчасно. Те саме стосується написання й поширення звітів та рекомендацій.
7. У процесі підготовки слід враховувати можливі потреби в здійсненні спеціальних пристосувань, наприклад, надати матеріали, складені простою мовою, забезпечити послуги перекладу тощо.
8. Необхідно визначити представників зацікавлених груп, що братимуть участь у консультаціях, та осіб, які за потреби, зможуть замінити їх.
9. Модель консультацій слід обирати відповідно до специфіки розглянутих питань, широких чи конкретних.
10. Процес консультацій має бути гнучким.

Українсько-канадський проект «Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні»: тренінгові модулі. – К., 2011. – 132с.

11. Консультації не виключають дій із представлення власних інтересів чи позицій, безпосередніх зустрічей чи обговорень із працівниками органів влади.

Для застосування консультаційного підходу до процесу „вироблення політики”, можна запропонувати низку методик, у тому числі (наведений список не є вичерпним):

1. круглий стіл
2. метод „світове кафе ”
3. загальні збори
4. опитування
 - a. в режимі он-лайн
 - b. в паперовому форматі
5. засідання дискусійних груп
 - a. за особистої присутності учасників
 - b. в режимі он-лайн

У представленому нижче циклі формування „політики ” можна використовувати будь-яку з названих методик.

Роздавальний матеріал. Схема формування „політики ” в Канаді

Позитивний досвід в Україні 3.2

Інформаційний матеріал до теми 3.2

Притча „Морська зірка” з мультимедійним супроводом

Щодня морським берегом ходив чоловік з відром

Він збирав у нього морських зірок, що залишались на березі після припливу, і відносив їх назад у море.

Якось раз підійшов до нього хлопчик і спитав:

„Навіщо ти кидаєш зірки у море? Все одно завтра приплив винесе їх на берег!”

Чоловік взяв з відра морську зірку, закинув її чимдалі у воду й відповів:

„А для цієї зірки – не все одно”.

Теоретичний матеріал до теми 3.2.

В Україні є чималий позитивний досвід впливу громадських організацій на процес прийняття рішень владою через різні форми „консультативної політики”. Так наприклад, щоб в Україні була підписана та ратифікована Верховною Радою України Конвенція про права інвалідів, громадські організації розробили чіткий план дій щодо впливу на даний процес. Дану кампанію ініціювала Національна Асамблея інвалідів України (НАІУ).

Під час цієї кампанії НАІУ в коаліції з правозахисними організаціями провела в 27 регіонах України громадські слухання, круглі столи, прес-конференції, в яких взяли участь представники місцевих органів влади, громадських організацій, правозахисних організацій, люди з інвалідністю та засобів масової інформації. НАІУ ініціювала проведення слухань в Верховній Раді України „Дотримання прав людей з інвалідністю в Україні”, міжнародної конференції „Національні стратегії впровадження Конвенції ООН про права інвалідів: політика, досвід, практика”. Разом з Представництвом ООН в Україні переклала на українську мову та адаптувала „Посібник для парламентарів по Конвенції ООН про права інвалідів”, який розроблено Департаментом з економічних і соціальних питань (UN-DESA), Управлінням Верховного Комісара ООН з прав людини (OHCHR) та Міжпарламентським союзом (IPU); переклала на українську мову текст КПП; видала КПП українською та російською мовами, шрифтом Брайля для незрячих, адаптовану версію КПП для дітей - та розповсюдила по всіх регіонах України.

Під час всієї кампанії збиралися підписи від громадських організацій інвалідів, людей з інвалідністю, правозахисних організацій, звичайних громадян на підписання Україною Конвенції. Всі ці підписи з листом-зверненням до Президента України були направлені в Секретаріат Президента України. Паралельно з цими заходами Національна Асамблея інвалідів України за підтримки Міжнародного Фонду „Відродження” та за сприяння багатьох громадських організацій провела всеукраїнський громадський моніторинг

Українсько-канадський проект «Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні»: тренінгові модулі. – К., 2011. – 132с.

дотримання прав людей з інвалідністю в Україні „Законодавство України щодо соціального захисту інвалідів: декларація прав – чи гарантія? ”.

За підтримки Фонду прав інвалідів НАІУ в коаліції з іншими громадськими організаціями підготували інформаційні запити до Міністерств та опрацювали їх, що надало можливість забезпечити прозорість дій Міністерств та відомств щодо підготовки до ратифікації КПП. В обговоренні пропозицій від органів виконавчої влади брали участь більше 100 організацій людей з інвалідністю.

Завдяки лобіюванню та проведенню заходів НАІУ в коаліції з іншими організаціями та за підтримки правозахисних громадських організацій, політиків, депутатів Верховної Ради вдалося досягти того, що Верховна Рада України більшістю голосів (за підтримки представників всіх політичних партій – членів Парламенту) ратифікувала Конвенцію ООН про права інвалідів та Факультативний протокол до неї 16 грудня 2009 року.

Це приклад того, як громадські організації можуть впливати на формування соціальної політики використовуючи методи „консультативної політики ”.

Якщо взяти місцевий рівень, то можна використати досвід впровадження системи інклюзивної освіти в конкретній школі.

Мультимедійна презентація „Школа відкрита для всіх ” з коментарями:

Рівність можливостей здобуття якісної освіти дітьми, хворими на дитячий церебральний параліч через впровадження інклюзивної освіти в Білоцерківській загальноосвітній школі I-III ступенів №20.

У 1995 році в м. Біла Церква було засноване Товариство дітей інвалідів та їх батьків „Аюрведа”. Основним завданням громадська організація ставила відкриття реабілітаційного центру для дітей хворих на дитячий церебральний параліч та лобіювання прав даної категорії дітей на рівний доступ до якісної освіти у загальноосвітньому навчальному закладі.

Члени громадської організації використали різні форми „консультативної політики ” на місцевому рівні (створення робочої групи, листи-звернення до влади, залучення ЗМІ, робочі зустрічі з депутатським корпусом, проведення круглих столів, інші). Як результат у 1996 році був зареєстрований і почав функціонувати реабілітаційний центр, нині дитячий оздоровчий центр „Шанс ”.

Але, діти з дитячим паралічем, які самостійно не пересувалися, не могли навчатися у звичайній школі. Тобто із ситуації ізоляції вдома діти потрапили в ситуацію ізоляції в центрі.

Щоб реалізувати мрію щодо інклюзивного навчання дітей з інвалідністю/особливими потребами в загальноосвітній школі громадська організація активізувала свою діяльність через різні форми та методи „консультативної політики ”.

Українсько-канадський проект «Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні»: тренінгові модулі. – К., 2011. – 132с.

Громадська організація налагодила співпрацю з іншими громадськими організаціями (Львів, Суми, Київ, Дніпропетровськ), органами виконавчої та законодавчої влади у галузі освіти як на місцевому рівні, так і на регіональному рівні, була проведена широка кампанія в ЗМІ щодо реалізації задекларованих у законодавчих документах прав дітей з інвалідністю/ особливими потребами на рівний доступ до якісної освіти. Громадська організація прийняла участь більш як у 8 грантових конкурсах Міжнародних Фондів. Реалізуючи проекти та залучаючи спонсорські кошти, товариство „Аюрведа” виконало у ЗОШ I-III ст. №20 наступні роботи: збудовано пандус, реконструйовано санітарну кімнату, обладнано кімнату психологічної та фізичної реабілітації; в 2006 році завершено будівництво ліфта та пандуса з центрального входу школи. Дана школа є першою школою в Україні де створено всі умови для запровадження інклюзивної освіти: створено позитивний мікроклімат навчально-освітнього процесу, забезпечена повна архітектурна доступність триповерхового приміщення; здійснена підготовка вчителів до навчання даної категорії дітей; організовано підвезення дітей до школи; органами місцевої влади, проведеним рішенням міськвиконкому, виділено додатковий штат для обслуговування та супроводу учнів з інвалідністю/особливими потребами.

Впровадження інклюзивної освіти для дітей з інвалідністю/особливими потребами стало можливим завдяки ефективному використанню механізмів консультативної політики товариством дітей – інвалідів та їх батьків „Аюрведа”.

Фільм-роздуми „ Що таке щастя?”

ТЕМА 4. Побудова співробітництва та взаємодії в сфері впровадження інклюзивної освіти в Україні, використовуючи методи „консультативної політики”

Актуальність теми

„Консультативна політика” створює умови для обговорення суспільно важливих проблем щодо впровадження інклюзивного навчання в Україні. Щоб ефективно використати механізм „консультативної політики”, громадські організації повинні аналізувати, планувати, використовувати інформацію, налагоджувати співпрацю з органами влади та іншими громадськими організаціями з метою досягнення бажаних змін у державній політиці в галузі освіти дітей з інвалідністю/особливими потребами.

Матеріали теми розкривають практичні механізми та умови використання „консультативної політики” з метою забезпечення рівного доступу до якісної освіти всіх дітей.

Завдання теми (які вміння, навички тощо, набуті учасниками, спрацюватимуть в кінцевому результаті на інклюзію):

- Формувати в учасників тренінгу практичні навички формування „консультативної політики” щодо впровадження системи інклюзивної освіти для дітей з інвалідністю/особливими потребами.
- Самостійно визначати шляхи реалізації „консультативної політики”.
- Формувати розуміння значення впливу громади на прийняття рішень з питань інклюзивної освіти.

Перелік роздавального матеріалу до теми:

- табл. „Очікуванні результати „консультативної політики”
- інформаційний матеріал до практичного завдання
- табл. „Питання для обговорення”

Зміст теми та пропонований час

Вид навчальної діяльності	Назва	Пропонований час
4. Побудова співробітництва та взаємодії в сфері впровадження інклюзивної освіти в Україні, використовуючи методи „консультативної політики”		
Робота в групах	Створення проекту „Використання механізмів „консультативної політики” у процесі впровадження інклюзії в Україні”	60 хв.
Практичні поради в питаннях та відповідях		20 хв.
Підведення підсумків тренінгу		15 хв.
Усього:		1 год. 35 хв. (95 хв.)

Змістове наповнення теми

Створення проекту „Використання механізмів „консультативної політики ” у процесі впровадження інклюзії в Україні ”

Метод навчання: робота в групах, мозковий штурм

Матеріали: великі аркуші паперу, маркери

Завдання для виконання:

Опис завдання:

1. Почніть завдання з постановки проблеми: „Якими є бар’єри на шляху впровадження інклюзивного навчання в Україні?”
2. Об’єднайте учасників у групи.
3. Залучіть членів кожної групи до переліку існуючих бар’єрів, запропонуйте кожній групі фіксувати на аркуші основні міркування;
4. Дайте інструкцію. Кожна група повинна:
 - обговорити та визначити ті бар’єри, з якими вони будуть працювати (з метою уникнення дубляжу);
 - методом „мозкового штурму ” зробити аналіз даних бар’єрів;
 - визначити механізм подолання зазначених бар’єрів через використання форм, методів „консультативної політики ”;
 - спланувати шляхи формування „консультативної політики ” з даної проблеми;
 - визначити при подоланні існуючих бар’єрів, як зміниться державна політика та громадське ставлення щодо впровадження інклюзивного навчання в Україні;
 - наголосіть, що на роботу в групах відводиться 30 хв.
6. Презентація групами створених проектів.

Обговорення, аналіз

<i>Питання для обговорення</i>	<i>Результати обговорення</i>
Чи впливає співпраця громадських організацій, об’єднань з органами державної виконавчої та законодавчої влади на зміну державної політики в галузі освіти дітей з інвалідністю/особливими потребами?	

Як механізми „консультативної політики ” впливають на переборювання існуючих бар’єрів щодо впровадження інклюзивного навчання в Україні?	
Що б ви хотіли змінити у вашому проекті?	

Практичні поради в питаннях та відповідях

Метод навчання: криголам

Завдання для виконання:

Опис завдання:

1. Запропонувати учасникам поставити питання по темі модуля.
2. Активізувати учасників до відповідей на поставлені питання, враховуючи власний досвід.
3. Визначити, які проблеми є найбільш актуальними щодо реалізації механізму „консультативної політики ” на практиці.
4. Запропонуйте учасникам обговорення.
5. Коментар тренера.

Вправа „Валіза ” Підсумок тренінгу

Метод навчання: мозковий штурм

Матеріали: на аркуші паперу намальована валіза, стікери

Завдання для виконання:

Опис завдання:

1. Попросіть учасників згадати, які були їхні очікування.
2. Запропонуйте учасникам проаналізувати чи були вони реалізовані в процесі проведення тренінгу.

Українсько-канадський проект «Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні»: тренінгові модулі. – К., 2011. – 132с.

3. Запропонуйте учасникам визначити, що найбільш корисного вони дізналися в процесі проведення тренінгу.
4. Запропонуйте учасникам переглянути матеріали тренінгу та визначити, що візьмуть в практику роботи (багаж).
5. Запропонуйте учасникам поділитися своїми враженнями з групою.
6. Коментар тренера.

Теоретичний матеріал до теми 4.

Інформативний матеріал до теми 4.

1. Аналіз існуючих проблем (бар'єри):
 - причини їх виникнення;
 - зацікавлені сторони, хто впливає і хто страждає від проблеми;
 - наслідки, якщо проблему буде вирішено.
2. Оцінка діючої політики щодо проблеми:
 - яким чином регулюється проблема;
 - які органи за це відповідають;
 - чи були спроби вирішення проблеми.
3. Механізми „консультативної політики ” щодо вирішення проблеми:
 - вивчіть ситуацію: стан освіти дітей з інвалідністю /особливими потребами в Україні; інноваційні підходи в системі освіти дітей з інвалідністю/особливими потребами; нормативно-правове забезпечення процесу інклюзії в Україні;
 - створіть групу: прийміть спільне рішення щодо мети, цілі діяльності; раціонально використовуйте внутрішній резерв групи; здійсніть пошук та залучення зацікавлених сторін, забезпечте підсилення зовнішнього і внутрішнього ресурсу, підготуйте план дій; інформуйте громадськість.
4. Процес планування: уточніть стратегічні цілі; чітко визначить завдання та етапи їх виконання;
 - складіть план дій з визначеними формами діяльності та конкретними акціями; при потребі внесіть корективи у план.
5. Виконання, моніторинг, оцінка.

Підведення підсумків роботи тренінгу

І знову хочеться повернутися до школи. Що таке загальноосвітня школа? Це міні-модель суспільства, де школярі отримують свій перший соціальний досвід. Чи зможе дитина з інвалідністю/особливими потребами отримати цей досвід разом з однолітками? Чи буде вона частиною дитячої спільноти? Значною мірою це залежить від нас, нашої активної громадянської позиції. Адже ми, громадяни України, маємо всі механізми впливу на зміни у формуванні державної політики в галузі освіти дітей з інвалідністю/особливими потребами, використовуючи засади „консультативної політики”.

Список використаних інформаційних джерел

- Адвокасі, практичний посібник, Київ, 2009р.
- Аналіз державної політики в розбудові громадянського суспільства. Антонова О. В. // Д.: ДРІДУ УАДУ, 2002. - Вип. 1 (7). - С. 62-69.
- Базові засади практичної соціальної роботи, матеріали тренінгу, А. Горова, 2009р.
- Довідник з Адвокасі, розроблений Інститутом Адвокасі для програми „Українські захисники-колеги-2003”, Вашингтон, округ Колумбія, США
- Збірник Законів та нормативних актів, Харків, 2006р.
- Керівництво з тренінгів для фахівців соціальної сфери, Київ, 2007р.
- Керівництво з тренінгів для тренерів, Київ, 2007р.
- Керуючи змінами в організації, посібник з організаційного розвитку, Київ, 2005р.
- Ключеві концепції та інформація, посібник КАМР, 2009р.
- Конвенція про права інвалідів
- Матеріали Канадського центру вивчення неповносправності „Розробка та здійснення соціальної політики”, 2009 рік
- Навички ефективної комунікації, матеріали тренінгу, А. Горова, 2009р.
- Реабілітація інвалідів в Україні, збірник нормативно-правових документів відповідно до Закону України „Про реабілітацію інвалідів в Україні”, Київ, 2007р.
- Робота в громаді, практика і політика, Київ, 2008р.
- Основи соціальної роботи, „Києво-Могилянська академія”, Київ, 2004р.
- Соціальна робота в Україні: перші кроки, „КМ Академія”, 2009р
- Теорія та методи соціальної роботи, „Києво-Могилянська академія”, Київ, 2004р.

Інтернет джерела:

- http://uazakon.com/documents/date_70/pg_iucrjh.htm

Концепція становлення і розвитку консультаційних послуг, Національної служби посередництва і примирення

- <http://www.lacenter.org.ua/the-community/74-2010-04-15-09-10-19.html>

Менеджмент неприбуткової організації

- <http://leschishin.org/review/r010.php>

Типи консультаційних організацій

- <http://www.management.com.ua/strategy/str101.html>

Управлінське консультування в Україні: місія не здійсненна?, Вероніка Верба, к.е.н., доцент кафедри стратегії підприємств КНЕУ

Українсько-канадський проект «Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні»: тренінгові модулі. – К., 2011. – 132с.

- <http://znc.com.ua/ukr/publ/periodic/shpp/2005/1/p067.php>

Суть соціальної політики та аналіз її моделей в соціальних державах

- http://www.pravo.vuzlib.net/book_z811_page_12.html

Державна політика як цілеформуючий фактор діяльності державного апарату та державної служби

- <http://www.tnpu.edu.ua/kurs/301/174.htm>

Соціальна політика держави

- <http://www.br.com.ua/referats/Politologiya/24896.htm>

Соціальна політика, як відображення інтересів соціальних груп

- [http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/App/2009_36/app-36_Sushko_A_I_\(74-79\).pdf](http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/App/2009_36/app-36_Sushko_A_I_(74-79).pdf)

Соціальна політика держави в умовах інформаційного суспільства

- http://postua.info/Starecka2005_2.htm

Соціальна політика як сукупність соціальних технологій та деякі проблеми їх реалізації в Україні